

Diplomația statelor italiene – sinteza principiilor și formelor de organizare a politicii externe și a relațiilor internaționale occidentale

Silvia DULSCHI,
doctor în istorie,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

RÉSUMÉ

La diplomatie permanente est la deuxième étape dans l'histoire de la diplomatie.

L'étape de la diplomatie permanente est la période dont les premiers documents qui définissent le statut diplomatique ont été adoptés.

Les premiers états qui ont contribué à l'extension de la diplomatie dans les relations internationales étaient – les États-italiens de Venise, Florence, Milan, Gênes et Pise.

Diplomația permanentă este a doua perioadă din istoria diplomației. Începe în secolul al XV-lea și durează până la Congresul de la Viena, din anul 1815. Faza diplomației permanente este perioada în care se adoptă primele documente, ce fixează statutul diplomatic. În această fază, diplomația a avut următoarele caracteristici:

a) regulile de drept diplomatic erau imprecise; existau privilegii și imunități diplomatice, dar de multe ori ele nu se respectau;

b) diplomatul este considerat ca fiind îndeosebi reprezentantul unui suveran și nu al unei țări;

c) nu exista încă o carieră diplomatică veritabilă, diplomații nu sunt profesioniști; ambasadorii, trimișii, solii sunt aleși de către suveran dintre oamenii cu un anumit renume la curtea lui (nobili sau alte persoane care se bucură de o imagine remarcabilă, negustori, magistrați de excepție etc.);

d) nu exista un personal diplomatic în sensul modern al cuvântului, colaboratorii ambasadorului erau, de fapt, angajații săi proprii;

e) trimișii diplomatici, pe lângă reprezentarea suveranului și a intereselor statului, acordau o atenție deosebită activității de informare, intrigile de curte erau de multe ori alimentate de diplomații străini.

Primele state, care au contribuit la extinderea diplomației în relațiile internaționale au fost statele italiene (sec. XII-XIV-XV) Veneția, Florența, Milano, Genova și Pisa (crearea ambasadelor permanente). Cauzele acestei organizări a statelor italiene este legată de fărâmițarea politică, gradul mai înalt de dezvoltare a forțelor de producție, nevoia unui echilibru în peninsulă.

Diplomația cetățitorilor italici - Veneția, Florența, Milano, Genova și Pisa - s-a remarcat prin serviciile lor diplomatice foarte bine organizate, prin tehnici remarcabile ale cifrării mesajelor, prin înființarea primelor oficii consulare, misiuni însărcinate cu protecția cetățenilor lor în țările străine, generalizarea trimiterii de ambasadori, prin proliferarea acestora (la curtea lui Ludovic al XIV-lea erau acreditați, cel puțin, 25 de ambasadori), prin publicarea unor lucrări consacrate, în principal, activității diplomatice.

Toate aceste practici promovate de cetățile italice fac trecerea de la diplomația antică la cea medievală, caracterizată prin schimbarea radicală a caracteristicilor diplomației, din itinerantă ea devine permanentă. Începutul făcut de diplomația pontifică în direcția ambasadelor permanente a fost amplificat de Republica Veneția.

Diplomația permanentă își are originea

la Veneția, republică, considerată o putere maritimă și militară însemnată, cu o prosperitate, care se baza în mare măsură pe expansiunea sa comercială. Interesele comerciale ale Veneției erau la început promovate prin ambasadori și diplomați, care executau misiuni temporare. Dar, în scurt timp, venețienii au realizat faptul că pentru promovarea intereselor economice nu sunt suficiente deplasările limitate în timp, pentru a rezolva o problemă, ci este nevoie de urmărirea lor continuă, astfel ei au stabilit primele misiuni diplomatice permanente la Constantinopol și Roma.

Sub influența Romei și din contactul cu Imperiul bizantin, de la care a împrumutat structura și metodele diplomatiei, Venetia și-a organizat diplomația încă din sec. al XIII-lea.

Diplomația organizată a constrâns ambasadorii să predea statului toate darurile pe care le primeau de la străini, pentru a evita corupția. Era interzis ambasadorilor să aibă proprietate în țara reședinței lor. Ambasadorul nu putea lipsi de la serviciu nicio zi. Începând cu anul 1268, ambasadorii venețieni erau obligați să prezinte un raport în scris timp de 15 zile după întoarcerea lor din misiune, Senatul dorea să fie cât mai bine informat despre treburile țării străine pe lângă care era acreditat ambasadorul. De aceea, la întoarcere, ambasadorul era obligat să se prezinte în adunarea Senatului și să citească un raport desfășurat despre situația topografică a țării străine, despre situația financiară a guvernului, despre relațiile de prietenie sau ostilitate politică cu alte state. Aceste lecturi diplomatice, numite „relazione”, se desfășurau solemn în cadrul ședinței Senatului, devenind un obicei, care s-a păstrat până în 1797 (sfârșitul republicii).

Documentele lor diplomatice acoperă o perioadă de nouă secole, din 883 până în 1797, și cuprind: instrucțiunile către ambasadorii trimiși în țări străine, rapoartele acestor ambasade date în sec. XVI-XVIII. Asemenea rapoarte au fost rezumate și catalogate minuțios în registre numite Rubricarii și, grație legii votate la 9 decembrie 1268, istoria dispune astăzi de celebrele relazioni (rapoarte), dispacci (depeșe) ale ambasado-

rilor venețieni, martori oculari, inteligenți și pătrunzători, buni politicieni și scriitori. Legea a rămas în vigoare până la dispariția republicii în 1797.

Durata unei misiuni diplomatice în sec. al XIII-lea constituia 3-4 luni, în sec. al XV-lea ea a fost prelungită la 2 ani. O lege din 1480 interzicea ambasadorilor venețieni convențiile cu străinii despre afacerile publice, precum și corespondența politică adresată persoanelor care nu erau în legătură cu guvernul. Într-un decret din 1841 pedepsea cu expulzarea și cu o amendă de 2000 de ducati orice conversație cu un diplomat străin despre afacerile de stat.

Activitatea diplomației venețiene era reglementată de legi și decrete foarte severe. Codul venețian, ambasadorii aveau o gravă răspundere în executarea lor, erau persoane distinse, cu pregătire serioasă, cu înalte calități intelectuale, profesională. Octavius Maggi, scriitor venețian, a scris o carte despre calitățile pe care trebuia să le posedă un diplomat.

Octavius Maggi ne-a lăsat, într-o carte publicată la 1596, o imagine edificatoare despre calitățile și cunoștințele ce se cereau unui ambasador din acele vremuri: „El trebuie să fie nu numai un bun creștin, ci și un teolog instruit. El trebuie să fie un filozof bine versat în Aristotel și în Plato. El trebuie să fie capabil de a transpune, în orice moment, expunerea problemelor celor mai abstracte într-o formă dialectică corectă. El trebuie să cunoască pe clasici și să fie expert în matematici, în arhitectură, în muzică, în fizică, în dreptul civil și în dreptul canonic. El trebuie nu numai să știe să vorbească latina, cu un rafinament cu totul clasic, ci el trebuie să fie un maestru în greacă, în spaniolă, în franceză, în germană și în turcească. El trebuie să aibă cunoștințe aprofundate în istorie, în geografie și în știința războiului. Însă el nu trebuie pentru aceea să neglijeze pe poeți și nu trebuie să se gândească niciodată fără Homer”.

Oare câți dintre diplomații moderni au cultura vechilor ambasadori venețieni?

Diplomația Republicilor Italiene și, în special, Școala diplomatică venețiană este foarte bine cunoscută datorită ordinii pe care venețienii au introdus-o în arhivele de stat,

păstrând cu grijă scrisorile și rapoartele primite de la agenții lor diplomatici. Alte obiceiuri bizantine însă au viciat metodele diplomației în decursul multor veacuri: în primul rând, extrema importanță acordată în Bizanț chestiunilor de protocol și ceremonial (Împăratul Constantin Porfirogenetul a scris un voluminos tratat pe această temă, care pare să fi făcut oficiul de manual pentru succesorii). În sec. al XVI-lea, Venetia își organizase definitiv activitatea și corpul diplomatic la Roma, Paris, Madrid, Viena, Londra. La Constantinopol era un „Bailo” – bajulus. În sec. al XVI-lea, Baillagio-ul din Constantinopol era cea mai onorabilă și mai importantă ambasadă pentru ambiția unui venețian.

Raporturile Veneției cu Poarta Otomană purtau un caracter ostil, suspect, necesitau ca acest post să fie ocupat de oameni care erau mai abili și cei mai experimentați în negocierile internaționale. La început, venețienii au reclamat încă în 1265 dreptul de a-și avea un bailo la Constantinopol și la Tesalonic, pentru a exercita jurisdicția asupra venețienilor care își aveau reședința acolo. Împărații slabi ai Orientului au fost nevoiți să le cedeze acest drept. Atribuțiile unuia bailo erau asemănătoare unui consulat modern din Orient, care avea jurisdicția capitulațiilor. Însă rangul lor era mai înalt. Începând cu 1497, dreptul de a numi ambasadorii a trecut la Senat. Primirea ambasadorilor la Veneția se făcea cu o deosebită pompă. Ne-a rămas descrierea primirii unui ambasador francez care merită să fie citită drept exemplu.

Gondola reprezentantului Franței era înțâmpinată de 60 de senatori la o distanță de două mile de oraș. Aceștia îl însoțeau până la palatul, care era pregătit pentru el și, pe urmă, îl conduceau la Doge. Fiecare senator dădea mâna unei persoane din suita ambasadorului. Acesta, ajuns la scara numită a *Giganților*, trebuia să o urce încet, pentru a nu pierde răsuflarea în momentul când trebuia să se adreseze Dogelui. *Dogele îl aștepta, cu întregul colegiu, în sala cea mare a palatului*. Ambasadorul saluta de trei ori, prezenta scrisorile de acreditare și pronunța un discurs în limba franceză, pe care un secretar îl traducea Senatului. Sala era ticsită cu tot ce avea Veneția mai distins. Femei mascate,

priveau din tribune. După răspunsul Dogelui, ambasadorul se retrăgea salutând încă o dată de trei ori. Pe urmă era recondus, cu un mare ceremonial, la palatul său. Iată care a fost organizarea, pregătirea și ceremonialul ambasadorilor Veneției, iluștrii întemeietorii ai diplomației laice permanente. Exemplul lor a fost în curând imitat de celelalte State italiene.

Venețienii sunt considerați întemeietorii diplomației permanente și prin faptul că au adoptat reguli foarte exacte de desfășurare a activității diplomatice: întocmeau rapoarte, care s-au păstrat în arhive. Sunt consemnate, de asemenea, sarcinile de observare și informare, pe care le aveau diplomații. Spre lauda lor, ei au fost primii care au păstrat în ordine arhivele de stat. „Mentorii” Veneției, în materie de diplomație, au fost bizantinii, primii care au organizat un departament specializat destinat afacerilor externe, au pregătit diplomați de profesie pentru serviciul de ambasadori la curțile străine.

Solii primeau instrucțiuni scrise și recomandarea de a se arăta invariabil curtenitori în relațiile cu străinii și de a nu critica, ba mai degrabă, a elogia cele văzute peste graniță. La încoronarea unui nou împărat erau trimise misiuni speciale spre a vesti evenimentul. Pentru acoperirea spezelor acestor misiuni, solilor li se îngăduia să ia cu ei baloturi de marfă, pe care le vindeau la sosire contra valută locală.

Acest expedient (mijloc de a face bani) economic, deși imitat de venețieni în anumite cazuri, nu s-a transmis ulterior în practica diplomatică. S-a constatat că ambasadorii misiunilor, finanțate prin asemenea procedee, înclinau să dea mai multă atenție profiturilor comerciale decât tratatelor.

FLORENȚA. Prima cetate care a avut succese diplomatice după Veneția a fost Florența. În sec. XIII-XIV, Florența a avut ca ambasadori pe Dante, Petrarca, Boccaccio. Mai târziu, se va mândri cu Guicciardini, Machiavelli. Calvo susținea că numai în Italia medievală diplomația era practică ca artă și nu învățată ca știință de diplomați. Ea a devenit pentru diplomații de atunci, printre care și Machiavelli, „arta plină de subtilități, viclenie, arta de a se disimula, ascunsă sub masca forme-

lor convenționale, făcându-se instrumentul unei politici de egoism și intrigi”. Machiavelli a demonstrat o mare abilitate în misiunile sale la Ludovic al XII-lea, Împăratul Maximilian, Papa Iuliu II, Cezar Borgia.

Într-o scrisoare adresată prietenului său Rafael Gitolamo, ambasadorul regelui Spaniei la curtea Împăratului Maximilian, Nicolas Machiavelli se pronunță despre rolul ambasadorului astfel: „Ambasadorul trebuie să se facă stimat de prințul pe lângă care este acreditat. În corespondența sa cu guvernul pe care-l reprezintă, „subiectele de tratat pot fi trei: ceea ce este făcut, ceea ce se face, ceea ce se poate face în urmă. El trebuie, de asemenea, să-și dea silința ca să prezinte curții lor un tablou despre situația generală

a statului și orașului, în care-și are reședința prințul străin”.

Primele relații diplomatice permanente în Italia au fost cele dintre Florența și Milano. Apare o ambasadă permanentă a Florenței la Milan. În curând s-au stabilit relații cu Napoli și Veneția. În 1463, se creează ambasada permanentă milaneză la curtea Franței. Și acest exemplu a fost urmat de celelalte state italiene. Nu trebuie de uitat că diplomația italiană l-a dat pe Cardinalul Alberoni Spaniei, Cardinalul Mazarini - Franței.

Astfel, diplomația italiană avansată și potrivită exigențelor timpului a influențat mult dezvoltarea și rafinarea diplomației europene.

BIBLIOGRAFIE

1. V. Căndea, D. Giurescu. Pagini din trecutul diplomației românești. București, 1966.
2. R. Feltham. Introducere în dreptul și practica diplomației, Ed. ALL, București, 1996.
3. H. Kissinger. Diplomația. București, 1998.
4. I. Anghel, Dreptul diplomatic și consular, ed. Lumina Lex, București, 1996.
5. Istoria diplomației. Vol. I. București, 1967.
6. M. Malița. Diplomația. București, 2004.

Prezentat: 03 septembrie 2012.

E-mail: silvia_moldovan@mail.ru